

Welk Nederlands voor Duitstaligen?

Belgisch-Nederlands: het standpunt van de buitenlandse neerlandistiek

Ann Marynissen

1. Inleiding: variatie in het Nederlands

In Europa wordt in twee landen Nederlands gesproken: in Nederland en in België (Vlaanderen). Net zoals andere cultuurtalen vormt het Nederlands een continuüm van variëteiten, met het dialect aan de ene kant en de standaardtaal aan de andere kant van het spectrum. Tussen deze twee polen kunnen op een spontane manier allerlei tussenvariëteiten ontstaan.

De Belgische en de Nederlandse variëteit van het Standaardnederlands wijken niet veel van elkaar af. Ze verschillen waarschijnlijk niet meer van elkaar dan vb. Zwitsers Frans en Frans Frans of Oostenrijks Duits en Duits Duits. Dat hoeft ook niet te verwonderen, aangezien het verzorgde Nederlands in Vlaanderen hoofdzakelijk tot stand is gekomen door overname van de Nederlandse standaardtaal (Geeraerts, 2001, 338).

Het informele gesproken Nederlands in België en Nederland daarentegen groeit uit elkaar. In beide landen tekent zich een informalisering van het standaardtaalgebruik af door een verruiming van de norm: vormen van taalgebruik die oorspronkelijk alleen voor informele communicatieve situaties geschikt werden geacht, dringen door tot gebruikssituaties die om verzorgd taalgebruik vragen. Maar het informele Nederlands in Vlaanderen, de zogenaamde *tussentaal*, staat een stuk verder af van het meest verzorgde taalgebruik dan wat in Nederland het geval is (Geeraerts, 2001, 339). Bovendien lijkt er zich in Vlaanderen een autonome standaardisering te voltrekken onder de tussentaalvariëteiten, een ontwikkeling die de eenheid van het taalgebied zou kunnen bedreigen (Cajot, 2010, 23-24). Tussentaal is vandaag voor veel Vlamingen een valabel alternatief geworden voor zowel dialect als standaardtaal, een passe-partout die in vrijwel alle niet al te formele situaties gesproken wordt (Janssens en Marynissen, 2008, 196) en inmiddels zonder schroom door vele Vlamingen als omgangstaal wordt beschouwd (De Caluwe, 2009a). Dat tussentaal de hypocorrecte variëteit is geworden van een Vlaamse maatschappelijke bovenlaag, die een zodanig niveau van welstand heeft bereikt dat ze zich kan permitteren tussentaal te spreken zonder daarvoor aan status in te moeten boeten, is door Plevoets (2009) aangetoond.

De variatie in het Nederlands beroert zowel professionele taalgebruikers en taalbeschouwers als opiniemakers in Vlaanderen en in Nederland. Hoe kijkt men in het buitenland, waar tienduizenden studenten Nederlands als vreemde taal in een onderwijscontext aanleren en bestuderen, tegen de taalsituatie in het Nederlandse taalgebied aan? In dit artikel wordt eerst een overzicht geboden van bestaande bijdragen – alle uit Franstalig België – over het Nederlands dat in de extramurale neerlandistiek gehanteerd wordt of zou moeten worden. Vervolgens wordt verslag uitgebracht van een enquête die ik bij collega's-neerlandici in het Duitse taalgebied heb afgenomen over het thema 'Welk Nederlands voor Duitstaligen?'.

2. Welk Nederlands in het vreemdetalenonderwijs? Franstalig België

In het vreemdetalenonderwijs wordt uitsluitend standaardtaal aangeleerd en gebruikt. De vreemde taal wordt in eerste instantie in een onderwijscontext aangeleerd, met behulp van handboeken en cd's met gesproken taalmateriaal, niet in een context met een natuurlijke input van de doeltaal, zoals bij tweedetaalverwerving het geval is. Substandaardtalige variëteiten, regiolecten of dialecten hebben in de gestuurde verwerving van het Nederlands als vreemde taal geen plaats. Wel kan het continuüm van variëteiten in colleges Nederlandse taalkunde als studieobject aan bod komen, maar mondelinge variëteiten van het Nederlands die geen standaardtaal zijn, worden in het extramurale onderwijs Nederlands niet aangeleerd, noch aangeboden.

Dat neemt niet weg dat docenten neerlandistiek buiten het taalgebied een bepaalde visie op en een bepaalde omgang met de variatie in het Nederlands hebben. Hun onderwijspraktijk noopt hen ertoe een standpunt in te nemen over de Nederlandse en de Belgische variëteit van het Standaardnederlands.

Ruim vijftien jaar geleden hebben een aantal docenten uit Franstalig België of Brussel zich gebogen over de vraag welk Nederlands in de extramurale neerlandistiek gedoceerd wordt of zou moeten worden. In andere extramurale taalgebieden is deze kwestie tot nu toe niet bestudeerd.

Theissen onderzocht het taalgebruik in schoolboeken Nederlands in Wallonië. Hij stelde vast dat er een groot aantal Vlaamse afwijkingen van de standaardtaal in voorkomen, vooral lexicale, vb. *beenhouwer* voor *slager*, *noemen* in de betekenis van *heten*, maar ook grammaticale, vb. *moest het regenen* voor *mocht het regenen*. Hij pleit er resoluut voor om de talrijke Vlaamse afwijkingen door hun algemeen Nederlandse equivalenten te vervangen (Theissen, 1991, 40, 47; Theissen, 1992).

Janssens stelde dat de meningen in Wallonië over welke varianten men de Waalse scholieren moet aanleren, verdeeld zijn. Concreet is de vraag: leren we ze *honderd gram hesp* of *een ons ham* vragen? Sommigen vinden dat men de Noord-Nederlandse varianten moet aanleren, omdat drie kwart van de Nederlandssprekenden in Nederland woont en zij het toonaangevende taalcentrum

ook daar situeren. Anderen nemen een pragmatisch standpunt in: aangezien de meeste Walen eerder in contact zullen komen met Vlamingen dan met Nederlanders, ligt het meer voor de hand de Waalse leerlingen de Vlaamse varianten aan te leren. Een derde groep wil zijn leerlingen zowel de noordelijke als de zuidelijke varianten bijbrengen, maar alleen de correcte, dus geen Randstads plat of Vlaamse dialectismen of andere -ismen (Janssens, 1992, 563).

Vromans bevroeg honderd studenten Nederlands van de Université Libre de Bruxelles over de verschillen tussen het Nederlands in Noord en Zuid en de aandacht die eraan besteed zou moeten worden in de universitaire opleiding. Vromans meent niet anders dan een middenweg te kunnen bewandelen: hij is zelf Nederlander, een derde van zijn studenten heeft Nederlandstalige (lees: Vlaamse) ouders en een kwart van hen heeft Vlaamse leraren gehad in het middelbaar onderwijs (Vromans, 1995).

Janssens stelde in een latere bijdrage de vraag of Algemeen Vlaams voor buitenlandse opleidingen in aanmerking komt. Met Algemeen Vlaams bedoelt hij een eigen taal van en voor de Vlamingen, een aparte, gestandaardiseerde Vlaamse variëteit van het Nederlands, een natiolect. Janssens peilde in 1993 bij twintig anderstalige docenten Nederlands in Midden-Europa in een mondelinge enquête naar hun reacties op een eventuele officiële invoering van een eigen taal in Vlaanderen. Hun reacties waren zeer negatief. Achttien van de twintig docenten hadden geen goed woord over voor een eventuele officiële invoering van een Algemeen Vlaams. Zij hoopten dat zoiets nooit zou gebeuren, vonden het een gek idee, een verspilling van geld en moeite of ronduit onzin. Ze waren het er volmondig over eens dat er maar één Nederlandse standaardtaal mag bestaan, waarbinnen wel een beperkte geografische variatie getolereerd moet worden. Voor hun onderwijs kozen zij unaniem voor het noordelijke Algemeen Nederlands als norm (Janssens 1995, 882-883).

Een soortgelijk standpunt als de genoemde extramurale neerlandici vertolkt Wilmots (1992, 94): ‘Van anderstaligen mag redelijkerwijze niet worden verwacht dat ze twee soorten Nederlands zouden leren. De positie van het Nederlands als middelgrote Europese taal mag niet worden verzwakt door regionaal chauvinisme.’

3. Resultaten van een enquête bij docenten Nederlands in het Duitse taalgebied

In maart 2010 heb ik de docenten die in de neerlandistiek in het Duitse taalgebied werkzaam zijn, een online enquête voorgelegd over de problematiek van de variatie in het Nederlands. Meer bepaald werd de leden van het *Niederlandistenverband* alsook de docenten die geen lid zijn van het *Niederlandistenverband*, maar aanwezig waren op de recentste docentenbijeenkomst, die op 5 en 6 maart 2010 in Keulen plaatsgevonden heeft, gevraagd de enquête in te vullen.

In de enquête is bij de deelnemers gepeild naar de mate waarin zij contact hebben met het taalgebied, naar hun kennis van de verschillen tussen het

Nederlands in Nederland en België, naar hun normopvatting en de toepassing ervan in hun onderwijspraktijk en naar hun attitude tegenover recente veranderingen in de standaardtaal en de toekomst van het Nederlands. Deze gegevens werden gecorreleerd met het profiel van de deelnemers: de factor moedertaal / nationaliteit bleek verschillen tussen de deelnemers te reveleren.

3.1. Profiel van de deelnemers

Aantal deelnemers: 38			
geslacht	man		29
	vrouw		9
leeftijd	< 30		7
	30–50		21
	> 50		10
woonplaats	Duitsland		27
	Oostenrijk		3
	Zwitserland		1
	België		4
	Nederland		3
vakgebied	taalverwerving		16
	taal- of letterkunde		21
	vakdidactiek		1
moedertaal	Nederlands		24
		België	9
		Nederland	15
	Duits		14

Tab. 1: profiel van de deelnemers

De enquête is ingevuld door achtendertig docenten, negenentwintig vrouwen, negen mannen. Ruim de helft van de respondenten is tussen dertig en vijftig jaar oud, zeven docenten zijn jonger dan dertig jaar, tien zijn ouder dan vijftig jaar, van wie twee zestigplussers.

Aangezien iemands woonplaats beïnvloedt hoe vaak hij/zij in contact komt met het levende Nederlands, is gevraagd in welk land de deelnemers wonen. De meeste docenten wonen in Duitsland, een minderheid heeft zijn hoofdverblijfplaats in Oostenrijk, Zwitserland, België of Nederland.

Ruim een derde van de docenten is Duitstalig, twee derde is Nederlandstalig. Vijftien van de vierentwintig moedertaalsprekers Nederlands zijn Nederlander, negen van hen zijn Vlaming. De verhouding tussen het aantal Vlamingen en het aantal Nederlanders dat in de Duitse neerlandistiek werkzaam is (een derde/twee derde), weerspiegelt dus de verhouding tussen het totale aantal Vlamingen (ca. zes miljoen) en het totale aantal Nederlanders (ca. 16 miljoen).

Op één docent na, die in het volwassenenonderwijs werkt, zijn allen verbonden aan een universiteit. Zestien docenten hebben taalverwerving als opdracht,

hetzij als lector, hetzij als ‘Lehrbeauftragte(r)’. Eenentwintig docenten geven vakcolleges taal- of letterkunde, als hoogleraar of als wetenschappelijk medewerker. Eén respondent doceert vakdidactiek Nederlands.

De docenten taalverwerving zijn voor drie vierde moedertaalsprekers Nederlands (12/16), van de vakdocenten is ruim de helft Nederlandstalig (12/22), de kleinere helft is Duitstalig (10/22).

3.2. Contact met het taalgebied

De meeste docenten wonen niet of niet meer in Nederland of Vlaanderen, maar onderhouden intensieve contacten met het taalgebied.

Totaal: 38	nooit	soms	vaak	niet van toepassing
bezoekt Ne- derland	0	18	16	4
bezoekt Vlaanderen	3	23	8	4
leest Neder- landse krant	1	11	26	
leest Vlaamse krant	11	14	13	
studieverblijf studenten	voorkeur Nederland	voorkeur Vlaanderen	geen voor- keur	
	2	1	35	

Tab. 2: contact met het taalgebied

De extramurale docenten bezoeken zowel Vlaanderen als Nederland, maar de frequentie verschilt: zestien van de achtendertig respondenten gaan ‘vaak’ naar Nederland, achttien van hen bezoeken Nederland ‘soms’ en niemand komt er nooit. Er zijn evenwel maar acht docenten die Vlaanderen ‘vaak’ bezoeken, drieëntwintig gaan er ‘soms’ naartoe en drie deelnemers aan de enquête, twee Nederlanders en één Duitser, bezoeken Vlaanderen nooit. Zoals te verwachten was, is er een correlatie met de nationaliteit, in die zin dat men zijn land van herkomst doorgaans ‘vaak’ bezoekt. De meeste Vlamingen zeggen echter dat ze ‘vaak’ naar Nederland gaan, terwijl de meeste Nederlanders maar ‘soms’ in Vlaanderen komen. Alle Duitsers, op één na, bezoeken zowel Nederland als Vlaanderen, maar ze brengen wat vaker een bezoek aan Nederland dan aan Vlaanderen.

Haast alle extramurale docenten lezen Nederlandstalige kranten, die via het internet goed toegankelijk zijn, maar Nederlandse kranten worden frequenter gelezen dan Vlaamse. Twee derde van de respondenten zegt ‘vaak’ een Nederlandse krant te lezen, terwijl maar een derde naar eigen zeggen ‘vaak’ een Vlaamse krant leest. Zowat een derde van de docenten leest ‘soms’ een Neder-

landse of een Vlaamse krant. Opvallend is dat bijna een derde van de docenten – allen Nederlanders – nooit een Vlaamse krant leest, terwijl maar één respondent, een Vlaming, nooit een Nederlandse krant inkijkt.

Ook dit verschil correleert grotendeels met de nationaliteit: Nederlanders en Vlamingen lezen begrijpelijkerwijs vaker kranten uit hun eigen land dan uit hun buurland, maar het verschil blijkt ook bij de Duitse docenten: alle veertien lezen een Nederlandse krant, hetzij ‘soms’ (6) hetzij ‘vaak’ (8), maar vier van hen nemen nooit een Vlaamse krant ter hand, acht van hen doen dat ‘soms’ en maar twee Duitstalige docenten Nederlands volgen de Vlaamse pers op de voet (‘vaak’).

Nederland komt beduidend vaker in het vizier van de buitenlandse docenten dan Vlaanderen. Toch heeft deze houding geen repercussies op de adviezen die zij aan hun studenten geven. Op de vraag of men de studenten voor een studieverblijf bij voorkeur naar Nederland of naar Vlaanderen stuurt, antwoordt de overgrote meerderheid geen voorkeur voor één van beide te hebben: men laat de studenten de vrije keuze om hun kennis van het Nederlands in Vlaanderen dan wel in Nederland te gaan bijschaven. De keuze van de studenten heeft overigens doorgaans weinig met de taal te maken, maar wel met praktische factoren zoals de prijs van een studentenkamer, de beschikbaarheid van studieplaatsen of de perceptie hoe ‘gezellig’ een bepaalde Vlaamse of Nederlandse universiteitsstad is.

3.3. Kennis van verschillen tussen het Nederlands in Nederland en in België

In een volgende reeks vragen is nagegaan hoe vertrouwd extramurale docenten zijn met de verschillen tussen het Nederlands in Nederland en in België. In welke mate verschilt het Nederlandse Nederlands van het Belgische Nederlands volgens hen?

Totaal: 38	in geringe mate	gemiddeld	in grote mate
uitspraak	1	15	22
woordenschat	14	22	2
grammatica	27	11	0
herkomst journalistieke tekst	ja	neen	
	20	18	

Tab. 3: verschillen Belgisch-Nederlands / Nederlands-Nederlands

De meerderheid van de bevroagden vindt dat de uitspraak in Nederland en in België ‘gemiddeld’ of ‘in grote mate’ van elkaar verschilt. De Duitstaligen ervaren de verschillen als ingrijpender dan de Nederlandstaligen. Tien van de veertien Duitsers vinden dat de uitspraak in Nederland en België ‘in grote mate’ afwijkt, terwijl maar de helft van de Nederlandstaligen (12/24), verhoudingsgewijs meer Vlamingen (6) dan Nederlanders (6), die mening is toegeedaan.

Volgens de respondenten verschilt de woordenschat in de twee landen maar ‘in geringe’ of ‘in gemiddelde mate’. Ook wat het lexicon betreft vinden Duitsers de verschillen tussen Nederland en België wat groter dan de Nederlandstaligen: tien van de veertien Duitsers antwoordden ‘in gemiddelde mate’. De twee docenten die vinden dat de woordenschat in Nederland en België sterk van elkaar afwijkt, zijn Vlamingen.

De meeste deelnemers vinden ten slotte dat de grammatica van het Nederlands in Nederland en België maar weinig verschilt. Duitstaligen en Nederlandstaligen hebben hierover dezelfde mening.

Hoe sterk het Nederlands in Nederland en België volgens de respondenten van elkaar verschilt, is dus afhankelijk van welk aspect van de taal beschouwd wordt: de uitspraak verschilt meer dan de woordenschat, de woordenschat verschilt meer dan de grammatica.

De helft van de docenten kan naar eigen zeggen Vlaamse en Nederlandse teksten daadwerkelijk van elkaar onderscheiden. Op de vraag ‘ik kan zonder moeite bepalen of een journalistieke geschreven tekst uit een Vlaamse of een Nederlandse kwaliteitskrant komt’, antwoordde ruim de helft ‘ja’, de andere helft ‘neen’. Duits- en Nederlandstaligen behaalden een vergelijkbare score.

Bij navraag blijkt dat diegenen die ‘ja’ geantwoord hebben, Vlaamse en Nederlandse teksten aan de hand van de woordenschat herkennen. In elke door een Vlaming geschreven tekst van enige omvang staan wel één of enkele woorden die uitsluitend in België gebruikt worden. Deze lexicale kenmerken volstaan voor de respondenten om te kunnen bepalen of een krantentekst door een Vlaamse of door een Nederlandse journalist op papier is gezet.

3.4. Normopvatting

Vervolgens is in een reeks vragen gepeild naar de normopvatting van de extramurale docenten.

Totaal: 38		helemaal akkoord	veeleer akkoord	veeleer niet akkoord	helemaal niet akkoord
Nederlands-Nederlands is enige norm		0	6	18	14
tolerantie tegenover variatie	uitspraak	30	8	0	0
	woordenschat	27	11	0	0
	grammatica	20	12	5	1
nationale varianten gelijkwaardig behandelen in woordenboek		25	8	3	2

Tab. 4: normopvatting

Mag er in hun ogen maar één norm voor het Nederlands zijn, nl. het Nederlands van Nederland? Zes docenten, vier Nederlanders en twee Vlamingen, vinden van

wel: zij gaan ‘veeleer akkoord’ met deze stelling, maar de overgrote meerderheid vindt van niet. Vooral de Duitsers vinden het vanzelfsprekend dat het Nederlands van Nederland niet de enige norm is: tien van de veertien kruisten bij deze vraag ‘helemaal niet akkoord’ aan, de vier anderen ‘veeleer niet akkoord’. Verhoudingsgewijs meer Nederlanders (10/15) dan Vlamingen (4/9) gaan ‘veeleer niet akkoord’ met de stelling dat de norm voor het Nederlands uitsluitend in Nederland ligt, maar meer Vlamingen (3/9) dan Nederlanders (1/15) hebben de stellige overtuiging dat het Nederlandse Nederlands niet de enige norm voor het Nederlands mag zijn: zij antwoordden ‘helemaal niet akkoord’.

Vervolgens moesten de extramurale docenten zich uitspreken over de vraag in welke mate en in welke domeinen van de taal variatie tussen het Nederlands in België en in Nederland moet worden getolereerd. Variatie in de uitspraak en in het lexicon is voor niemand een probleem. Op grammaticaal gebied is men wat minder tolerant: de meesten hebben geen probleem met grammaticale variatie, maar drie Vlamingen en twee Duitsers vinden variatie in de grammatica ‘veeleer niet’ kunnen en één Vlaming heeft er werkelijk bezwaar tegen (‘helemaal niet akkoord’).

Duitstaligen zijn toleranter ten opzichte van variatie in het Nederlands dan Nederlandstaligen. Ze gaan, op twee na wat de uitspraak en de grammatica betreft, en op één na wat de woordenschat betreft, ‘helemaal akkoord’ met de stelling dat er variatie mag zijn, terwijl de Nederlandstaligen wat terughoudender zijn: ze antwoordden vaker dan de Duitse deelnemers ‘veeleer akkoord’. De Vlaamse deelnemers aan de enquête zijn toleranter tegenover uitspraak- en lexicale variatie dan de Nederlanders, maar op grammaticaal gebied zijn ze restrictiever dan hun Nederlandse collega’s: vier van de zes respondenten die bezwaar maakten tegen grammaticale variatie, zijn Vlamingen, de twee anderen zijn Duitsers.

De norm voor het Nederlands ligt volgens de bevraagde extramurale docenten niet uitsluitend buiten Vlaanderen en buiten de Vlaamse gebruikers van het Nederlands. De doorsnee docent vindt niet dat enkel het Nederlands uit Nederland normbepalend mag zijn. Vooral de Duitsers die Nederlands doceren, maar ook een aantal Nederlanders en Vlamingen zijn behoorlijk tolerant tegenover variatie in het Nederlands.

Deze normopvatting wordt ook weerspiegeld in de manier waarop de woordenschat in woordenboeken van het Nederlands volgens de deelnemers aan de enquête behandeld zou moeten worden. De overgrote meerderheid is gewonnen voor de methode om nationale varianten in woordenboeken gelijkwaardig te behandelen, dit wil zeggen dat woorden die alleen tot de Nederlandse standaardtaal in België behoren (vb. *bankkaart*, *microgolfoven*) het label ‘Belgisch-Nederlands (BN)’ krijgen en dat woorden die alleen tot de Nederlandse standaardtaal in Nederland behoren (vb. *pinpas*, *magnetron*) het label ‘Nederlands-Nederlands (NN)’ krijgen. Slechts twee Duitse en één Vlaamse docent plaatsen een vraagteken bij deze methode (‘veeleer niet akkoord’), en één Duitse en één Nederlandse docent zijn absoluut niet te vinden voor deze werkwijze (‘helemaal niet akkoord’).

Deze resultaten bieden steun voor het model waarbij het Nederlands in Nederland resp. in België lexicaal als natiolecten beschreven worden, nationale variëteiten van een taal. De nationale variatie in het Nederlands is tot nog toe in woordenboeken vrij eenzijdig in beeld gebracht: meestal wordt wel aangegeven welke woorden en uitdrukkingen alleen door Belgen worden gebruikt, maar niet welke woorden alleen door Nederlanders worden gebruikt. In het jongste *Prisma Handwoordenboek Nederlands* (2009) is de natiolectische variatie in het Nederlands gedocumenteerd door woorden en uitdrukkingen die uitsluitend of vooral in België gangbaar zijn als ‘Belgisch-Nederlands (BN)’ en woorden en uitdrukkingen die uitsluitend of vooral in Nederland gebruikt worden als ‘Nederlands-Nederlands (NN)’ te labelen (zie hierover Martin, 2010). Ook uitgeverij Van Dale zal in de volgende editie van het *Van Dale Groot Woordenboek van de Nederlandse taal* en *Van Dale Groot Woordenboek Hedendaags Nederlands* zowel de typisch Belgische als de typisch Nederlandse varianten apart labelen (zie hierover Hendrickx, 2009). Een soortgelijk pleidooi om de lexicale variatie tussen het Nederlands in België en het Nederlands in Nederland gelijkwaardig te behandelen, is recent gehouden door De Caluwe (2009b).

3.5. Toepassing van de norm in de praktijk van het onderwijs

Een volgend aspect dat in de enquête aan bod kwam, is de vraag hoe extramurale docenten in hun onderwijs omgaan met de variatie in het Nederlands.

Totaal: 38				
		ja	neen	
Nederlands-Nederlands is norm		25	13	
aandacht voor verschillen tussen Nederlands-Nederlands en Belgisch-Nederlands		nooit	soms	vaak
	uitspraak	3	20	15
	woordenschat	0	23	15
	grammatica	11	18	9
		ja	neen	
correctie Belgische varianten		5	33	
geen correctie Belgische varianten		33	5	
alleen Belgisch-Nederlands aanleren		2	36	
Nederlands-Nederlands aanleren, maar wijzen op variatie NN - BN		35	3	

Tab. 5: Onderwijspraktijk

Op de vraag wie in zijn onderwijs het Nederlands van Nederland als norm hanteert, antwoordde ruim twee derde dat ze dat doet, een derde doet dat niet. We hebben eerder gezien dat de meerderheid van de extramurale docenten een ruime opvatting heeft van de norm voor het Nederlands (zie tabel 4: NN is niet de enige norm: 32/38), maar zij hanteren deze ruime norm niet allen in hun

onderwijs. Er blijken in dit opzicht geen verschillen te zijn tussen Duitstaligen (5) en Nederlandstaligen (8), maar wel tussen Vlamingen en Nederlanders. Vlamingen (4/9) zeggen verhoudingsgewijs vaker dan Nederlanders dat zij het Nederlands van Nederland niet als norm in hun onderwijs toepassen. Elf van de vijftien Nederlanders daarentegen nemen hun eigen variëteit van het Nederlands als maatstaf voor correct taalgebruik. Een aantal docenten hanteren dus in de praktijk van hun extramurale onderwijs een strakkere norm dan de norm die zij zelf voor het Nederlands erkennen.

Niettemin wordt er in het onderwijs in de regel aandacht besteed aan de verschillen tussen het Nederlands in België en Nederland, vooral wat de uitspraak en de woordenschat betreft, wat minder vaak wat de grammatica betreft. Duitstaligen doen dat even vaak als Nederlandstaligen, Vlamingen doen dat vaker dan Nederlanders.

Belgische taalvarianten worden in het onderwijs in grote mate getolereerd. Op de vraag of men Belgische varianten corrigeert als men werkstukken of presentaties op hun taal beoordeelt, zegt de overgrote meerderheid van de docenten dat niet te doen, maar er wel op te wijzen dat het om Belgische varianten gaat. De Belgische varianten worden dus meestal niet als taalfouten aangemerkt. Slechts vijf docenten, twee Nederlanders en drie Vlamingen, doen dat wel.

Tot slot van het thema ‘taalnorm en onderwijs’ moesten de docenten reageren op de hypothetische situatie dat, indien in Vlaanderen officieel een Standaard Belgisch-Nederlands (BN) zou worden ingevoerd, dat op een aantal punten (vooral lexicon) verschilt van het Standaard Nederlands in Nederland, zij in dat geval alleen het Belgisch-Nederlands aan de studenten zouden aanleren ofwel het Nederlands-Nederlands zouden aanleren, maar zouden wijzen op de varianten die enkel in Nederland (NN) en enkel in België (BN) gebruikt worden. De resultaten laten niets aan de verbeelding over: alleen het Belgisch-Nederlands aanleren is hoegenaamd geen optie; slechts één Vlaming en één Duitser zouden dat doen. Alle docenten, op twee Nederlanders en één Duitser na, zouden het Nederlandse Nederlands aanleren, maar aandacht besteden aan de natiolectische variatie in het Nederlands.

De praktijk om de woordenschat die tot de Nederlandse standaardtaal in België behoort in woordenboeken te labelen, wordt door extramurale neerlandici gesteund: het stelt buitenlandse studenten in staat de Belgische varianten te leren kennen, naast de Nederlandse varianten. Maar indien er in Vlaanderen een autonome standaardtaal tot stand zou komen die afwijkt van het Standaardnederlands in Nederland, zou haast geen enkele docent dat Belgisch-Nederlands in het buitenland als enige variëteit van de Nederlandse taal aanleren. Het Nederlands uit Nederland is in het vreemdetaalonderwijs in het buitenland de norm, maar er is daarin plaats voor varianten die algemeen in België gebruikt worden.

3.6. Attitude tegenover recente veranderingen in de standaardtaal en de toekomst van het Nederlands

Ten slotte heb ik bij mijn collega's gepeild naar hun attitude tegenover recente veranderingen in de standaardtaal en naar hun visie op de toekomst van het Nederlands en de plaats van het Nederlands in België daarin.

Totaal: 38	ja		neen	
vertrouwd met Vlaamse tussentaal	23		15	
	helemaal akkoord	veeleer akkoord	veeleer niet akkoord	helemaal niet akkoord
toename Vlaamse tussentaal gunstig	1	12	16	9
toename Polder-nederlands gunstig	1	9	18	10
convergentie formeel Nederlands wenselijk	6	22	8	2
divergentie informeel Nederlands wenselijk	3	8	21	6
autonome Vlaamse standaardtaal gunstig	3	8	14	13
ruimte voor verzorgd Belgisch-Nederlands	11	21	4	2

Tab. 6: attitude

Vlaamse *tussentaal*, in de vraagstelling van de enquête gedefinieerd als 'een informele gesproken taal met veel regionale eigenaardigheden, die in Vlaanderen steeds vaker ook in formele contexten wordt gehoord, en – vooral door jongeren – als schrijftaal bij het chatten en sms'en wordt gebruikt', is in het buitenland weinig bekend. Vijftien van de achtendertig extramurale docenten zijn niet vertrouwd met tussentaal, noch actief, noch passief. De Vlaamse docenten weten allemaal waar dit begrip voor staat, maar zes Duitse en negen van de vijftien Nederlandse docenten weten niet wat *tussentaal* is.

Vervolgens is de extramurale docenten gevraagd of zij het toenemend gebruik van tussentaal in Vlaanderen en van het zogenaamde Poldernederlands in Nederland een gunstige ontwikkeling voor het Nederlands vinden.

Beide evoluties ziet men in het buitenland met lede ogen aan. Zoals in paragraaf 2 van deze bijdrage al aangestipt, wordt in het onderwijs Nederlands aan buitenlanders enkel standaardtaal aangeleerd en gebruikt. Extramurale studenten gaan ervan uit dat zij met het Nederlands dat zij als vreemde taal in een onderwijscontext hebben geleerd, met alle Nederlandstaligen zullen kunnen communiceren.

Twee derde van de extramurale docenten wijst de autonome informele standaardisering van het Nederlands in België, die tot uiting komt in een toenemend gebruik van tussentaal in Vlaanderen, af. Acht van de veertien Duitsers, negen van de vijftien Nederlanders, maar ook acht van de negen Vlamingen die in de buitenlandse neerlandistiek werken, vinden het oprukken van tussentaal in Vlaanderen geen goede zaak voor het Nederlands.

Op het Poldernederlands heeft men het al helemaal niet begrepen: drie kwart van de respondenten heeft negatief geantwoord op de vraag of men de verruiming van de norm in Nederland, die tot uiting komt in uitspraakvernieuwingen als de verstemlozing van *g*, *v*, *z* aan het woordbegin, de diftongering van *ee*, *oo*, *eu* en de verlaagde uitspraak van de tweeklanken *ij*, *ui*, *au* in het zogenaamde Poldernederlands een gunstige ontwikkeling vindt voor het Nederlands. De helft van de Duitsers (7/14), bijna alle Nederlanders (12/15) en alle negen Vlamingen zien het gebruik van het Poldernederlands liever niet toenemen.

Duitstalige docenten hebben proportioneel dus het minst problemen met een verruiming van de norm van het Nederlands, Vlaamse extramurale docenten staan er het huiverigst tegenover.

Toenemende convergentie tussen het Nederlands in Nederland en België vinden de meeste extramurale docenten wenselijk. Drie kwart van de respondenten ziet het Nederlands in Nederland en België niet graag uit elkaar groeien, noch in het formele register, noch in het informele register. Slechts een kwart van hen ziet hier geen graten in. Duitsers (7/14) hebben minder moeite met het mogelijke uiteengroeien van het formele Nederlands dan Nederlanders (2/15) en Vlamingen (1/9). Wat het informele register betreft, zien alle Vlamingen en de meeste Duitsers (11/14) liever geen divergentie tussen het Nederlands in België en Nederland ontstaan, maar vindt ruim de helft van de Nederlanders (8/15) het aanvaardbaar dat Vlamingen en Nederlanders in het informele taalregister steeds meer een eigen weg zouden bewandelen.

In de twee laatste vragen ten slotte is gepeild naar de toekomst en de status van het Nederlands in België. Bijna drie kwart van de bevraagde docenten vindt het streven van bepaalde Vlamingen naar een eigen, autonome standaardtaal geen gunstige ontwikkeling voor het Nederlands. Alle Vlaamse, op één na, en twee derde van de Nederlandse (10/15) en de Duitse docenten (9/14) delen dit taalpolitieke standpunt.

Volgens bijna alle extramurale docenten Nederlands, niet enkel de Vlamingen (7/9), maar evenzeer de Nederlanders (13/15) en de Duitsers (12/14), is er in het Nederlandse taalgebied echter ruimte voor een verzorgde Belgische taalvariëteit.

4. Conclusie

Er is in het extramurale onderwijs Nederlands geen behoefte aan een autonoom Belgisch-Nederlands dat afwijkt van de standaardtaal in Nederland, maar er is wel ruimte voor Belgische varianten binnen het verzorgde Nederlands. De doorgevoerde enquête toont een aanzienlijke tolerantie tegenover standaardtalige Belgisch-Nederlandse varianten in het onderwijs van het Nederlands als vreemde taal in Duitsland.

De Duitse docenten zijn toleranter tegenover variatie in het Nederlands dan de Nederlandse en Vlaamse docenten die in het Duitse taalgebied taalverwerking of Nederlandse taal- of letterkunde doceren. De ervaring van de Duitstalige docenten met hun moedertaal Duits, waarin variatie als een vaststaand feit wordt aanvaard en niet als een probleem wordt ervaren, leidt wellicht tot deze tolerante(re) visie.

Literatuurlijst

- Cajot, J. (2010). 'Van het Nederlands weg? De omgangstaal in Vlaanderen.' *Ons Erfdeel* 53/1, p. 14–25.
- De Caluwe, J. (2009a). 'Tussentaal wordt omgangstaal in Vlaanderen.' *Nederlandse taalkunde* 14, p. 8–25.
- De Caluwe, J. (2009b). 'Belgisch Nederlands, Nederlands Nederlands, Algemeen Nederlands.' *Over taal* 48/4, p. 90–92.
- Geeraerts, D. (2001). 'Een zondagspak? Het Nederlands in Vlaanderen: gedrag, beleid, attitudes'. *Ons Erfdeel* 44, p. 337–344.
- Hendrickx, R. (2009). 'Een Vlaamsere Van Dale.' *Over taal* 48/4, p. 101–103.
- Janssens, G. (1992). 'Het verander(en)de Vlamingenbeeld van de Walen.' *Ons Erfdeel* 35/4, p. 561–566.
- Janssens, G. (1995). 'Algemeen Vlaams extra muros?' In: Cajot, J. & Kremer L. & Niebaum H. (Hrsg.), *Lingua Theodisca. Beiträge zur Sprach- und Literaturwissenschaft. Jan Goossens zum 65. Geburtstag*. Münster: Niederlande-Studien, Band 16/2, p. 877–884.
- Janssens, G. & Marynissen A. (2008). *Het Nederlands vroeger en nu*. Leuven: Acco.
- Martin, W. (2010). 'Komt wie er het noorden bij verliest, in de bonen terecht? (en omgekeerd)'. *Neerlandia / Nederlands van Nu* 3, p. 32–35.
- Plevoets, K. (2009). 'Verkavelingsvlaams als de voertaal van de verburgerlijking van Vlaanderen.' *Studies van de Belgische Kring voor Linguïstiek* 4, 29 pp.
- Theissen, S. (1991). Een Waalse kijk op Noord- en Zuidnederlands. In: Demoor, M. (red.), *De kracht van het woord. 100 jaar Germaanse filologie aan de RUG (1890-1990)*. Gent: Studia Germanica Gandensia, Taalkunde, nr. 24, p. 39–49.

- Theissen, S. (1992). 'Welk Nederlands voor de Walen?' *Nederlands van Nu* 1, p. 5–17.
- Vromans, J. (1995). Vanuit de hoofdstad gezien. Nederlands en 'Vlaams' in Brussels perspectief. In: Cajot, J. & Kremer L. & Niebaum H. (Hrsg.), *Lingua Theodisca. Beiträge zur Sprach- und Literaturwissenschaft. Jan Goossens zum 65. Geburtstag*. Münster: Niederlande-Studien, Band 16/2, p. 863–875.
- Wilmots, J. (1992). 'Profielschets van de Neerlandistiek extra muros.' *Ons Erfdeel* 35/1, p. 91–98.

Bijlage

Enquête, online afgenomen in maart 2010 bij de docenten neerlandistiek in het Duitse taalgebied (leden van het Nederlandistenverband en deelnemers aan de bijeenkomst van universitaire docenten neerlandistiek in het Duitse taalgebied, Keulen, 5-6 maart 2010). Thema: Welk Nederlands voor Duitstaligen?

De cijferresultaten worden weergegeven in de tabellen in de tekst.

1. Profiel van de 38 deelnemers (tabel 1)

1. geslacht
2. leeftijd
3. hoofdverblijfplaats
4. functie en vakgebied
5. moedertaal

2. Contact met het taalgebied (tabel 2)

1.
 - ik bezoek Nederland: nooit / soms / vaak / niet van toepassing
 - ik bezoek Vlaanderen: nooit / soms / vaak / niet van toepassing
 - ik lees een Nederlandse krant: nooit / soms / vaak
 - ik lees een Vlaamse krant: nooit / soms / vaak
2. ik stuur mijn studenten voor een buitenlands studieverblijf
 - bij voorkeur naar Nederland
 - bij voorkeur naar Vlaanderen
 - geen voorkeur

3. Kennis van verschillen tussen het Nederlands in Nederland en in België (tabel 3)

1. de uitspraak van het Nederlands in België verschilt van de uitspraak van het Nederlands in Nederland: in geringe mate / gemiddeld / in grote mate
2. de woordenschat van het Nederlands in België verschilt van de woordenschat van het Nederlands in Nederland: in geringe mate / gemiddeld / in grote mate
3. de grammatica van het Nederlands in België verschilt van de grammatica van het Nederlands in Nederland: in geringe mate / gemiddeld / in grote mate
4. ik kan zonder moeite bepalen of een journalistieke geschreven tekst uit een Vlaamse of een Nederlandse kwaliteitskrant komt; de verschillen zijn duidelijk voor mij: ja / neen

4. Normopvatting (tabel 4)

1. ik vind dat er maar één norm voor het Nederlands mag zijn, nl. het Nederlands van Nederland: helemaal akkoord / veeleer akkoord / veeleer niet akkoord / helemaal niet akkoord
2. ik vind dat variatie tussen het Nederlands in België resp. in Nederland moet worden getolereerd:
 - op het gebied van de uitspraak: helemaal akkoord / veeleer akkoord / veeleer niet akkoord / helemaal niet akkoord
 - op het gebied van de woordenschat: helemaal akkoord / veeleer akkoord / veeleer niet akkoord / helemaal niet akkoord
 - op het gebied van de grammatica: helemaal akkoord / veeleer akkoord / veeleer niet akkoord / helemaal niet akkoord
3. ik vind dat nationale varianten in woordenboeken een gelijkwaardige behandeling moeten krijgen, d.w.z. woorden die tot de Nederlandse standaardtaal in België behoren (vb. *bankkaart*, *microgolfoven*), moeten het label BN (= Belgisch-Nederlands) krijgen, woorden die tot de Nederlandse standaardtaal in Nederland behoren (vb. *pinpas*, *magnetron*), moeten het label NN (=Nederlands-Nederlands) krijgen: helemaal akkoord / veeleer akkoord / veeleer niet akkoord / helemaal niet akkoord

5. Onderwijspraktijk (tabel 5)

1. in mijn onderwijs hanteer ik het Nederlands van Nederland als norm: ja / neen
2. in mijn onderwijs besteed ik aandacht aan de verschillen tussen het Nederlands in Nederland en het Nederlands in België:
 - verschillen op het gebied van de uitspraak: nooit / soms / vaak
 - verschillen op het gebied van de woordenschat: nooit / soms / vaak
 - verschillen op het gebied van de grammatica: nooit / soms / vaak
3. als ik werkstukken of mondelinge presentaties op hun taal beoordeel,
 - dan corrigeer ik Vlaamse varianten: ja / neen
 - dan wijs ik er de studenten op dat bepaalde varianten enkel in Vlaanderen worden gebruikt, maar corrigeer ik deze varianten niet: ja / neen
4. stel dat er in Vlaanderen officieel een Standaard Belgisch-Nederlands (BN) zou worden ingevoerd, dat op een aantal punten (vooral lexicon) afwijkt van het Standaard Nederlands in Nederland (NN), dan zou ik in mijn onderwijspraktijk het volgende doen:
 - ik zou alleen het Belgisch-Nederlands (BN) aan de studenten aanleren resp. in mijn colleges gebruiken: ja / neen
 - ik zou het Nederlands-Nederlands aan de studenten aanleren resp. in mijn colleges gebruiken, maar wijzen op de varianten die enkel in Nederland (NN) resp. enkel in België (BN) gebruikt worden: ja / neen

6. Attitude tegenover recente veranderingen in de standaardtaal en de toekomst van het Nederlands (tabel 6)

1. ik ben (passief of actief) vertrouwd met de Vlaamse 'tussentaal': een informele gesproken taal met veel regionale eigenaardigheden, die in Vlaanderen steeds vaker ook in formele contexten wordt gehoord, en – vooral door jongeren – als schrijftaal bij het chatten en sms'en gebruikt wordt: ja / neen
2. ik vind de autonome informele standaardisering van het Nederlands in België, die tot uiting komt in een toenemend gebruik van de zogenaamde Vlaamse tussentaal, een gunstige ontwikkeling voor de Nederlandse taal: helemaal akkoord / veeleer akkoord / veeleer niet akkoord / helemaal niet akkoord
3. ik vind de verruiming van de norm in Nederland, die tot uiting komt in uitspraakvernieuwingen als de verstemlozing van *g, v, z* (tot *ch, f, s*) aan het woordbegin, de diftongering van *ee, oo, eu* (tot *eej, oow, euf*), en de verlaagde uitspraak van de tweeklanken *ij, ui, au* (tot *aai, au, aauw*) in het zogenaamde Poldem Nederlands, een gunstige ontwikkeling voor de Nederlandse taal: helemaal akkoord / veeleer akkoord / veeleer niet akkoord / helemaal niet akkoord
4. ik vind toenemende convergentie tussen het algemene, formele Nederlands dat in Nederland resp. in België wordt gebruikt, wenselijk: helemaal akkoord / veeleer akkoord / veeleer niet akkoord / helemaal niet akkoord
5. ik vind toenemende divergentie tussen het informele Nederlands dat in Nederland resp. in België wordt gebruikt, wenselijk: helemaal akkoord / veeleer akkoord / veeleer niet akkoord / helemaal niet akkoord
6. ik vind het streven van bepaalde Vlamingen naar een eigen, autonome standaardtaal een gunstige ontwikkeling voor de Nederlandse taal: helemaal akkoord / veeleer akkoord / veeleer niet akkoord / helemaal niet akkoord
7. er is in het Nederlandse taalgebied ruimte voor een eigen Belgische verzorgde taalvariëteit: helemaal akkoord / veeleer akkoord / veeleer niet akkoord / helemaal niet akkoord